

Damhert, van parkbewoner naar wild dier?

Meta Rijks

Nog altijd reageren mensen verrast als zij horen dat het damhert op de Rode Lijst voor zoogdieren voorkomt, en wel in de categorie 'bedreigd'. Het is lastig, een soort die zo talrijk in gevangenschap voorkomt, te rijmen met het gebruikelijke beeld van een zeldzame, wilde diersoort.

Het damhert, *Cervus dama*, wordt eigenlijk pas sinds het opstellen van de Rode Lijst (in 1994) tot de inheemse zoogdiersoorten gerekend. Paradoxaal genoeg heeft juist de exotenstatus, die de soort voordien had, er voor gezorgd dat hij als 'bedreigd' op de Rode Lijst kwam: vanaf 1985 heeft men bewust een groot deel van de populatie op de Veluwe afgeschoten. Door de achteruitgang van ongeveer 75% in aantal, en van meer dan 25% wat betreft leefgebied, voldeed de soort aan de criteria voor het plaatsen op de Rode Lijst. Doordat hij in kleine en geïsoleerde populaties voorkwam, was bovendien het voortbestaan van deze populaties onzeker.

Daarnaast was een afweging dat de soort in zijn oorspronkelijke leefgebied, Zuidoost-Europa en Klein-Azië, ernstig bedreigd is door verdwijnen van zijn habitat. Momenteel komen er nog slechts kleine populaties voor in Turkije. *Ex-situ* populaties zijn dan een belangrijk 'reservoir' van waaruit de soort misschien ooit weer teruggebracht zal moeten worden.

Wilde populaties

Ingeburgerd in Nederland is het damhert al sinds jaren. De eerste meldingen van damherten in het Haagse Bos stammen uit 1516. Hij was door de adel ingevoerd als jachtwild, maar werd, ter voorkoming van schade voor de landbouw, vooral in omheinde wildbanen gehouden. Ook in menagerieën deed het damhert het goed, een traditie die nog altijd levend is in de moderne hertenparkjes, waar zij net als de eendjes in de stadsvijver door passerende bejaarden en kinderen gevoerd worden.

De populaties in de wildbanen fluctueerden ten gevolge van ziekten en stroperij sterk. Toch waren er in Nederland gemiddeld altijd wel een paar honderd dieren aanwezig. Soms werden deze uitgezet in de vrije wildbaan, om later weer door omrastering van het gebied in een gesloten wildbaan terecht te komen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn er daarnaast veel dieren uit de tuinen van particulieren ontsnapt naar de duinen van Noord-Holland en Zeeland, of uit angst voor de hongerige bezetter bewust vrijgelaten.

Op dit moment zijn er twee populaties op de Veluwe: in het Deelerwoud en de aangrenzende Zuidoost-Veluwe, en op de Noorderheide/-Elspeter-struiken. Het aantal in de vrije wildbaan wordt geschat op 250 stuks. Ca. 150 dieren leven bovendien binnen twee gesloten wildbanen. In het voormalige leefgebied op het Kroondomein wordt tegenwoordig een nulstand nagestreefd. In Noord-Holland komen damherten voor in de Amsterdamse Waterleidingduinen en het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. In Zeeland zijn er populaties in de duinen van Oostkapelle en Breezand.

Daarnaast treft men elders in de duinen en op de Veluwe zwervende dieren en zijn er door de gecreëerde mogelijkheden tot uitwisseling op de Veluwe al tijdelijke roedels in de vrije wildbaan gezien ('wisselwild'). Ook ontsnappen er nog altijd dieren uit gevangenschap, zoals recent bleek in Friesland, waar de provincie voor consternatie zorgde met de mededeling, dat deze dieren afgeschoten dienden te worden met het oog op de verkeersveiligheid.

Man damhert. Foto: Rollin Verlinde © Vilda

Populatiebeheer

In de discussies over óf en hoe hij beheerd moet worden, overheerst nog altijd de twijfel over de status van het damhert (wel of geen exoot). Volgens de huidige definitie is de soort ruimschoots ingeburgerd: het is een soort die voor 1900 is ingevoerd en die zich, zonder directe hulp van de mens, gedurende minstens 100 jaar heeft gehandhaafd. De ervaringen op de Veluwe leren dat het weliswaar mogelijk is het damhert in een (deel)leefgebied uit te roeien, maar dat dit een behoorlijke inspanning vereist. De reden waarom in het verleden is geprobeerd deze voormalige exoot uit te roeien was vooral de vermeende voedselconcurrentie met het edelhert. In de recente grofwildvisie voor de Veluwe wordt echter, op basis van nieuwe inzichten, ingeschat dat beide soorten naast elkaar kunnen leven.

Het damhert vertoont wat zijn voedselkeuze betreft veel overeenkomsten met het edelhert: 's zomers knoppen van houtige soorten en in de winter meer grasachtigen en kruiden. Het

soortenspectrum van de gegeten houtige gewassen is groot, met in de duinen (evenals andere hoefdieren) een voorkeur voor wilde kardinaalsmuts. De vraat door het damhert kan de uitbreiding van struweel en houtige soorten vertragen, maar tot op heden is het terugdringen van bestaand struweel nog niet gebleken. Ook zal de natuurlijke verjonging op open plekken in bossen door de vraatdruk van onder andere het damhert vertraagd het kronendak bereiken. In productiebossen kan dit reden zijn om te streven naar een lage populatiedichtheid; in natuurbossen kan het verlengen van de 'levensduur' van open plekken door deze vorm van begrazing juist als positief beoordeeld worden.

Toch is er op de Veluwe voor gekozen om aan aantalregulering te doen, per leefgebied (in totaal zijn er zo'n acht leefgebieden) wordt een voorjaarsstand van zo'n 150 dieren nagestreefd. Hiermee probeert men tegemoet te komen aan de wenselijke minimum-omvang voor een populatie hoefdieren enerzijds, maar aan de andere kant ook de concurrentie met

het edelhert te beperken en er voor te zorgen, dat het aantal dieren afgestemd blijft op het beschikbare voedselaanbod. In sommige deelgebieden zal de dichtheid zelfs tijdelijk (bijv. 10 jaar lang) verder verlaagd worden, opdat bosverjonging versneld plaatsvindt. In andere deelgebieden, waar houtteelt ondergeschikt is aan natuurdoelen of niet plaatsvindt, wil men de dichtheid daarentegen juist laten oplopen. Voor de lange termijn is het plan om de Veluwe, voor zover mogelijk, te ontdoen van rasters en andere knelpunten die de verspreiding en uitwisseling van hoefdieren belemmeren. De verwachting is dat ook het damhert hiervan zal profiteren en zich over de hele Veluwe zal uitbreiden. Daarnaast is het de bedoeling dat het damhert gebruik gaat maken van de verbindingszones die, ten behoeve van de EHS, gerealiseerd zullen worden richting Utrechtse Heuvelrug, de uiterwaarden en het Reichswald in Duitsland.

Een totaal andere keuze is door de gemeenteraad van Amsterdam gemaakt voor de populatie damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen. In dat gebied zijn zij nooit bejaagd, omdat de populatie aanvankelijk niet of nauwelijks leek te groeien. Sinds 1990 blijkt die echter exponentieel toe te nemen, met zo'n 32% per jaar. Het geschatte aantal was in 2002 al meer dan 600, zonder dat er een afvlakking van de exponentiële populatiegroei te zien was. Voor de conditie van de dieren had deze toename geen zichtbaar effect; wel werden er beduidend meer dieren op of langs de wegen in de omgeving waargenomen. De Amsterdamse gemeenteraad heeft besloten het bestaande verbod op afschot voor de komende vijf jaar te verlengen. Als mogelijke maatregelen om ongelukken op de wegen in de omgeving en schade aan de bloembollenteelt te voorkomen noemt hij het verhogen van hekken en overleggen met de wegbeheerders om de maximum (en daadwerkelijke) snelheid te verlagen. Over de huidige hekwerken, die ongeveer 1,85 meter hoog zijn, springen de damherten zelfs vanuit stilstand heen.

Toekomst

Het damhert lijkt dus 10 jaar na zijn plaatsing op de Rode Lijst een vaste plek gevonden te

hebben in Nederland. Gezien de ontwikkelingen op de Veluwe, waar hij de hele vrije wildbaan tot zijn beschikking krijgt, en in de Amsterdamse Waterleidingduinen, waar hij zich voorlopig onbeperkt mag vermenigvuldigen, zou het best kunnen dat de soort, bij herziening van de Rode Lijst voor zoogdieren, zijn bedreigde status verliest. Een uitkomst die beter past bij de ecologie van deze weinig eisende dieren.

Welk effect het damhert op zijn omgeving zal hebben is voorlopig nog een kwestie van speculatie. Vooral de hoge dichtheden die hij in de Amsterdamse Waterleidingduinen zal bereiken, zijn in dat opzicht interessant. Zeker nu de aantallen van het konijn, voorheen begrazer bij uitstek van duinvegetaties, lokaal met een factor 10 tot 100 is afgenomen door uitbraken van de ziekte VHS. Als de reactie van provincie Friesland echter representatief is voor de provincies in het algemeen, zal het damhert in ieder geval voorlopig nog niet buiten de natuurgebieden waar hij nu voorkomt mogen treden.

Verder lezen?

- Breukelen, L. van & R. Schoon. 2003. Beëindiging van de beheersjacht op reeën in de Amsterdamse Waterleidingduinen - effecten op de populatie. - Rapport Gemeentewaterleidingen Amsterdam.
- Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen, 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. - KNNV-Uitgeverij, Utrecht.
- Hollander, H & P. van der Reest. 1994. Basisdocument Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland. - VZZ, Utrecht.
- Lensink, R. & G.J. Spek. 2004. Ruimte voor grofwild op een Eindeloze Veluwe - visie van de Stuurgroep Eindeloze Veluwe.
- Leeuwarder Courant, 2 oktober 2004. 'Provincie wil damherten afschieten.'
- Raadsbesluiten gemeente Amsterdam:
www.amsterdam.nl (september 2004)

Meta Rijks

Curaçoastraat 14bis
3531 XL Utrecht